

KOERU KESKKOOL

TRIIN AASA

11. KLASS

ALGUSTÄHEORTOGRAAFIA MUUTUMINE AJAS JA TUNDMINE TÄNAPÄEVAL

JUHENDAJA: REET AULE

SISSEJUHATUS

Suure ja väikese algustähe õigest kasutamisest saadakse põhjalikum ülevaade põhikoolis ning gümnaasiumis korratakse. Pikema uuringu käigus hakkavad silma reeglid, mille vastu sageli eksitakse, ning teised, mida näikse tuntavat.

Teema „Algustäheortograafia muutumine ajas ja tundmine tänapäeval“ valisin oma huvist eesti keele vastu. Soovisin teada saada, millal hakati algustäheortograafiat põhjalikumalt kirja panema ja kuidas on algustähereeglid aja jooksul muutunud. Selleks uurisin reeglite käsitlust kronoloogilises järjekorras. Samuti huvitas mind, kui hästi inimesed suure ja väikese algustähereeglid omandanud on, kas nad on kursis reeglite muutumisega ning kui hästi neid kasutada oskavad. Olles ise mõnikord õige algustähe valikul ebakindel, tahtsin ka algustähereeglid kindlamalt omandada.

Uurimistöö esimene eesmärk oli leida vastused küsimustele, kas ja kuidas on reeglid vahemikus 1912–2016 muutunud. Selleks lugesin erinevaid grammatikaõpikuid, keelealaseid käsiraamatuid, sõnaraamatuid ja artikleid. Kirjanduse leidmisel olid abiks emakeeleõpetaja ja EKI keelekorraldaja Tuuli Rehema.

Uurimistöö teine eesmärk oli leida vastus küsimusele, kui hästi algustäheortograafiat tuntakse. Selleks koostas internetipõhise anonüümse testi, mis koosnes 20 valikvastusega küsimusest. Uurimuse hüpoteesiks seadsin väite, et nooremad vastajad teevad rohkem vigu kui vanemad.

Uurimistöö jaguneb kaheks peatükiks. Esimeses peatükis on esitatud algustäheortograafia üldreeglid; algustähereeglid aastatel 1912–1932 ilmunud trükiste põhjal, milles ei ole veel

süsteematilist käsitlust; ülevaade algustähereeglitest ja nende muutumisest aastatel 1936–2016 ilmunud trükiste põhjal. Teise peatüki moodustab internetipõhise testi tulemuste analüüs.

Sisukord

1. ALGUSTÄHEORTOGRAAFIA MUUTUMINE AJAS	4
1.1 Üldreeglid	4
1.2 Algustäheortograafia aastatel 1912–1932 ilmunud trükistes	5
1.3 Algustäheortograafia aastast 1936 kuni tänapäevani	6
1.3.1 Kohad, ehitised	6
1.3.2 Asutused, ettevõtted, organisatsioonid, ühendused	8
1.3.3 Riigid, osariigid	10
1.3.4 Isikud, olendid	11
1.3.5 Perioodikaväljaanded	12
1.3.6 Teosed, dokumendid, sarjad, saated	13
1.3.7 Ajaloosündmused	13
1.3.8 Autasud	14
1.3.9 Üritused	15
1.3.10 Taimesordid	15
1.3.11 Kaubad	15
1.3.12 Sõidukid	16
1.3.13 Väike algustäht	16
1.3.14 Uuringu tulemused	18
2. ALGUSTÄHE KASUTAMISE OSKUS	19
2.1 Vanuserühm 10–15	20
2.2 Vanuserühm 16–19	20
2.3 Vanuserühm 20–29	21
2.4 Vanuserühm 30–39	22
2.5 Vanuserühm 40–49	22
2.6 Vanuserühm 50–59	23
2.7 Vanuserühm 60–74	23
2.8 Testi tulemuste analüüs	24
KOKKUVÕTE	26
KASUTATUD MATERJALID	27
LISA 1. SUURE JA VÄIKESE ALGUSTÄHE TEST	28
LISA 2. KÜSITLUSELE VALESTI VASTANUTE OSAKAAL PROTSENTIDES	30

1. ALGUSTÄHEORTOGRAAFIA MUUTUMINE AJAS

Algustäheortograafia käsitleb suure ja väikese algustähe opositsiooni, st missugune tähendus on suurel algustähel võrreldes väikesega (Erelt, 2016).

Suur algustäht tähistab:

- lause algust;
- nimesid (pärisnimesid);
- osa nimetusi (üldnimesid) nende ametlikkuse ja püsikindluse märkimiseks;
- tunderõhku (ülimussuurtäht, personifitseeriv suurtäht, adressaatide *Sina* ja *Teie* suurtäht) (sammas).

Algustäheopositsiooni tähistamise vahendid on:

- esisuurtäht – algussuurtäht, millega kirjutatakse ainult esimene sõna pealkirjas või pealkirjalaadses nimes (muud sõnad säilitavad oma algustähe);
- läbiv suurtäht – algussuurtäht, millega kirjutatakse kõik nime või nimetuse sõnad peale abisõnade;
- jutumärgid, millesse pannakse pealkirjad ja pealkirjalaadsed nimed (sammas).

1.1 Üldreeglid

Nimi on nimisõna või nimisõnafraas, mis tähistab asja, olendit või nähtust, eristades selle kandjat kõigist teistest maailma asjadest, olenditest ja nähtustest. Nimi kirjutatakse läbiva suurtähena. Nime täpsustav täiendosa, mis esineb eelkõige kohanimedel, moodustab sellega ühtse terviku ning need ühendatakse sidekriipsu abil, kirjutatakse kokku või täiendosa käändumisel lahku. (Ehala, 1998)

Nimi või suurtäheline nimetus võib olla: kohal, ehitisel; asutusel, ettevõttel, organisatsioonil, ühendusel; riigil, osariigil; isikul, olendil; perioodikaväljaandel; teosel, dokumendil, sarjal, saatel; mõnel ajaloosündmusel; autasul; üritusel; taimesordil; kaubal; sõidukil jne (Erelt, 2016).

Nimetus on nimisõna või nimisõnafraas, mida kasutatakse üksikobjektide nimetamiseks, see väljendab objekti tüüpi või liiki. See võib esineda nii iseseisvalt kui koos nimega, viimasel juhul väljendab see nime kandja liiki või tüüpi. Nimetus kirjutatakse väikese algustähena. (Ehala, 1998)

Pealkiri on teose tähistamiseks kasutatav sõna, fraas või lause. Pealkiri võib olla raamatul, luuletusel, filmil, seadusel, muusika- või kunstiteosel, teoste sarjal, üritusel jne. Pealkiri kirjutatakse esisuurtähega ja jutumärkides. (Ehala, 1998)

1.2 Algustäheortograafia aastatel 1912–1932 ilmunud trükistes

Kõige vanemad kättesaadavad trükised, milles käsitletakse ka algustäheortograafiat, pärinevad aastatest 1912, 1918, 1923 ja 1932. Nende uurimisel selgus, et tolle aja algustäheregolid polnud süsteemsed, ka soovitusi olid esitatud üksikult.

1912. aastal välja antud Eestimaa Rahvahariduse Seltsi Kirjanduse haruseltsi ja Eesti Kirjanduseseltsi asemikkude ühiste keelekoosolekute otsuste kogumikus „Eesti kirjakeele reeglid“ on ühe otsusena välja toodud, et pärisnimede kirjutamisel kasutatakse suurt algustähte, ka seltside ja ühisuste ning maateaduslikest nimedest edasikantud pärisnimedes, näiteks *Nuustaku Tuletõrjajate-selts, Eesti keel, Soome rahvas*. Rahvaste, kuude, päevade ja pühade nimed kirjutatakse väikese algustähega (*rootslane, jõulud, jürikuu*). (Weski, 1912)

1918. aastal ilmunud Eesti Kirjanduse Seltsi keeleteoimkonna organiseerimisel koostatud „Eesti keele õigekirjutuse-sõnaraamatus“ on algustäheortograafia kohta fikseeritud ainult üks reegel, mille järgi tuleb geograafilised pärisnimed kirjutada suure algustähega ja üleüldisest nimest, mis algab väikese tähega, lahku (*Waikne ookean*) (Sutrop, 2007).

Soome keeleteadlane Lauri Kettunen kirjutas 1923. aastal ajakirjas *Eesti Keel*, et suure algtähe kirjutamine keelte „nimedes“ sünnitab segadust. Ta väidab, et „keeleteaduselise kirjanduse autorid“ on sunnitud tarvitama keelte kohta nimetusi ehk kirjutama need väikese tähega, sest kui kasutatakse suurt algustähte, on tegu juba geograafilise või riikliku üksusega. Kettunen kirjutas väikese algustähe kohta: „Viimasel ajal püüab ennast tõsiselt maksma panna vool, mis väikest algustähte tahaks tarvitusele nõuda igal pool, kus näit sakslane või venelane erisnime asemal vastavat adjektiivi võib tarvitada. Siin aga minnakse ka mõtteta liialdusteni.“ Kettunen annab hinnangu, et sellise väikese tähe tarvitamisega pole midagi võidetud, vaid ütleb, et sellega luuakse julgeid võtteid armastava noorsoo hulgas arvamus, et suure tähe kasutamine geograafilistes nimedes on tarbetu. (Kettunen 1923, lk 43–44)

Samas artiklis kirjutab Kettunen, et geograafilistest nimedest ei tohi adjektiivi tuletada teiste keelte ja isegi lähedaste sugukeelte kombel. Ta väidab: „Kui me peame kirjutama näit *Setumaa Vene külad* või *Ingerimaa Soome elanikud*, siis võime juba asjalikult vastu vaielda: nad ei ole Vene külad, vaid on juba Eesti vabariigi piirides, järelikult Eesti külad, elanikud Ingeris ei ole Soome elanikud, olgugi, et nad rahvuse poolest soomlased on, jne. Teaduslikumalt öeldud: genitiivi

igasuguseid funktsioone on siin raske lahus hoida. Kui siis hädakorral väikest tähte kirjutuses lahushoidmiseks tarvitatakse, siis on see püüdmine arusaadav ja selle kitsendava tingimusega soovitatavgi.” (Kettunen, 1923, lk 44–45)

Kettunen pakub laiendada tuletuslõppu *-line* üldadjektiivseks või võtta kasutusele veel lühem *-ne*. Sellised näited on ta oma tekstis väikese tähega kirjutanud, sest tegu on adjektiividega. Ta ütleb, et sellele vaieldakse vastu, kuna see pole eesti keel, kuid tema sõnul on kõik uuendused esialgul võõrad, aga siis, kui neid tarvitama hakatakse, omandavad need keeles õigused. (samam)

Lauri Kettuneni kirjutatud artikli ja Emakeele Seltsi koosolekul 22.04.1923 avaldatud mõtete põhjal soovitab Seltsi juhatus kirjutada maa- ja rahvanimed suure algustähega, kui nimetus esineb pärisnimena, geograafilises tähenduses; väikese tähega, kui nimetus esineb üldnimena ehk selgesti adjektiivina. Lisaks on eraldi välja toodud, et keeled kirjutatakse väikese algustähega. (samam)

1932. aasta ajakirjas Eesti Keel on Lauri Kettunen kirjutanud, et pole kindel, kui tarvilik oli hakata keelte puhul kasutama suure algustähe asemel väikest. Ta on arvamisel, et kui selle tagasi muutmise on liiga raske, siis las jääda püsima väike täht, kuid rahvaste, maade ja teiste pärisnimede kirjutamisel ei tohiks ühegi põhimõtte järgi kasutusele tulla väike täht. (Kettunen, 1932, lk 158)

1.3 Algustäheortograafia aastast 1936 kuni tänapäevani

Algustäheortograafia reeglite võrdlemiseks kasutasin järgmisi raamatuid: „Eesti õigekeelsuse õpik ja grammatika“ (Aavik, 1936), „Väike õigekeelsus-sõnaraamat“ (Muuk, 1946), „Eesti keele grammatika“ (Valgma, Rimmel, 1970), „Väike õigekeelsus-sõnaraamat“ (Muuk, 1974), „Eesti keele grammatika II“ (Erelt, M., Erelt, T., Saari, Viks, 1993), „Eesti keele käsiraamat“ (Erelt, M., Erelt, T., Ross, 1997), „Eesti ortograafia“ (Erelt, 1999), „Eesti ortograafia“ (Erelt, 2005), „Eesti keele käsiraamat“ (Erelt, M., Erelt, T., Ross, 2007), „Eesti ortograafia“ (Erelt, 2016). Reeglistikku käsitledes lähtusin 2016. aasta „Eesti ortograafias“ esitatud normingutest. Esimese allikana uurisin 1936. aasta J. Aaviku „Eesti õigekeelsuse õpik ja grammatikat“ algustähereegleid, järgmiste trükiste puhul tõin välja, mis on muutunud või lisatud.

1.3.1 Kohad, ehitised

1936. aasta J. Aaviku „Eesti õigekeelsuse õpiku ja grammatika“ järgi kirjutatakse ehitiste, platside, parkide ja muu sellise nimetused läbiva suurtähega (*Saksa Teater, Kalaturg, Vabaduse Plats*). Küsimusele „Kas *Soome laht* või *Soome Laht*?“ on ta vastanud, et ametlikus keeles kirjutatakse *Soome laht, Must meri*. Kui geograafilistes nimedes, kus sõnad *laht, meri, ookean, järv*

moodustavad pärisnime integreeriva osa, mis tähendab, et ilma üldsõnata oleks pärisnimi poolik ning arusaamatu, siis võib nõuda ka läbivat suurtähte (*Soome Laht, Must Meri*). Kui pärisnime järelt võib üldsõna ära jätta, ilma et pärisnime selgus kannataks, tuleb üldsõna kirjutada väikese tähega (*Laadoga järv, Peipsi järv*). Sõnad *põhja-, lõuna-, lääne-, kesk-* kirjutatakse pärisnimedes suure algustähega (*Lõuna-Eesti, Lääne-Euroopa*), kuid neist moodustatud omadussõnad väikese tähega (*lõunaeuroopalik, põhjaeestiline*). (Aavik, 1936)

1936. aastal on määratud reegel, et väikese tähega kirjutatakse rahvaste nimed (*eestlane, soomlane*); maade ja riikide nimetused, kui need ei tähenda maad ega riiki, vaid esinevad omadussõna tähenduses (*eesti kirjandus, türgi tubakas, vene kombed*) ja keeled (*eesti keel*). Kui nimega tähistatakse riiki või maad, kirjutatakse see suure algustähega (*Eesti valitsus, Itaalia sõjavägi*). (Aavik, 1936)

1970. aastal ilmunud J. Valgma ja N. Remmeli „Eesti keele grammatikas“ on märgitud, et kohanimed kirjutatakse suure tähega. Kui kohanimi koosneb kahest nimest või sõnast, millest esimene märgib asendit või laadi, ühendatakse need sidekriipsuga ja kirjutatakse mõlemad sõnad suure tähega (*Kohtla-Järve, Páris-India*). Kohanimede hulka loetakse ka tänavate, käikude ja väljakute nimed, kus suure tähega kirjutatakse ainult pärisnimeline osa (*Kadaka tee, Raekoja plats*). Lisaks kirjutatakse suure tähega taevakehade nimed (*Jupiter, Päike*). Murrakute ja etnograafiliste esemete nimetustes kirjutatakse kohanimi suure algustähega, kui vastav nähtus ei esine laiemal alal (*Kihnu murrak, Muhu seelik*). Kui vastav nähtus esineb laiemal alal, tuleb kasutada väikest algustähte (*võru murre, mulgi vammus*). (Valgma, Rimmel, 1970)

1997. aastal ilmunud M. Erelti, T. Erelti ja K. Rossi „Eesti keele käsiraamatus“ on täpsemalt välja toodud objektid, mis kuuluvad kohanimede alla – territooriumi haldusjaotused (*Prantsusmaa*); linnad, külad (*Pariis*); väikekohad (*Nurga talu*); maastikuesemed (*Emajõgi*); maad, paikkonnad, alad ilmakaare järgi (*Kuramaa, Ees-India*); maailmajaod (*Euroopa*), taevakehad ja nende süsteemid (*Neptuun, Galaktika*); ehitised (*Pikk Hermann*); ruumid (*Tuhande Samba saal*); ülekantud tähenduses mingi nähtuse, sündmuse või muu tüübi iseloomustamiseks kasutatav kohanimi (*Arvan, et Ameerikaid enam ei avasta.*); kohanime täpsustav täiendosa (*Kesk-Euroopa*); kohanimi kohanimelise täiendiga ühendis (*Eesti riigilipp*). Väikese tähega kirjutatakse kohtade ümberütlevad nimetused ning kohanime juhuslik täiend säilitab oma algustähe (*püramiidide maa (Egiptus), mineviku Eesti*). (Erelt, M., Erelt, T., Ross, 1997)

Kohanime omastavat käänat, kui seda tarvitatakse täiendina sarnaselt käändumatu omadussõnaga, ei peeta nimeks ja kirjutatakse väikese tähega (*ugri keeled, katoliku kirik*). Selle reegli alla kuuluvad taime-, looma- ja loomatõunimetused; toodete liiginimetused; nähtuste, viiside, meetodite ja muud liiginimetused; haiguste, ravimite, keemiliste ühendite, värvuste ja muu

liiginimetused; keelkondade, keelerühmade ja keelte nimetused ning rahvaste ja hõimude nimetused (*siberi katk, rootsi punane*). Rahvuskuluvuse märkimiseks võib kohanime omastava käände kirjutada väikese tähega (*eesti kirjandus, läti rahvalaulud, prantsuse maalikunstnik*). Kohanime kirjutamine suure tähega viitab valmistamis- või asukohale, väiketäht liigile või tüübile (näiteks *Eesti juust (Eestis toodetav juust) või riia leib (leivasort)*). (Erelt, M., Erelt, T., Ross, 1997)

1999. aastal välja antud T. Erelti „Eesti ortograafias“ on võrreldes 1997. aastaga sisse viidud muudatus kohanime väikese algustähe kirjutamisel. 1999. aastal on kohanime algustäht väike ainult neljal juhul: taime- ja loomanimetustel, loomatõunimetustel, keelenimetustel ning rahva- ja hõimunimetustel. Kaubad, viisid, meetodid, haigused, ravimid, värvused ja muu selline soovitatakse võrreldes 1997. aastaga kirjutada kohanimelise täiendi ühendi üldreegli järgi suure tähega (*Siberi katk, Rootsi punane*). (Erelt, 1999) Selle reegli järgi tuleks kirjutada suure algustähega ka *Rooma number* ja *Araabia number*. Sama reeglit soovitab kasutada ka Emakeele Seltsi keeleteoimkond (Raadik, 2000). EKI Keelenõuvakk annab aga põhjenduse, miks *araabia number* ja *Rooma number* erinevalt kirjutatakse. *Rooma number* kirjutatakse suure algustähega, sest tegu on kohanimelise täiendiga. Ühend *araabia number* kirjutatakse väikese tähega, sest täiend ei lähtu kohanimest (Araabia poolsaarest), vaid on seotud araablasega. (Keelenõuvakk)

Keelerühmituste (hõimkondade, keelkondade, keelerühmade) nimetuses soovitatakse säilitada kohanimede harilik kirjaviis (*Filipiini keeled, Uurali keelkond*) (Erelt, 1999).

Algustähe reeglid kohtade ja ehitiste puhul pole muutunud aastast 1999, kõik tolleaegsed reeglid kehtivad praeguseni.

1.3.2 Asutused, ettevõtted, organisatsioonid, ühendused

1936. aasta J. Aaviku „Eesti õigekeelsuse õpiku ja grammatika“ järgi kirjutatakse seltside ja asutuste ametlikud nimed läbiva suurtähega, välja arvatud side- ja kaassõnad (*Rahvaste Liit, Tapa Laenu- ja Hoiuühing*). Sama kehtib ka ministeeriumite ja teiste valitsusasutuste nimetuste puhul (*Siseministeerium*). Väikest algustähte on lubatud kasutada, kui asutuse nime ei tarvitata ametliku pärisnimenä, vaid üldsõnana (*Tartu ülikool*). (Aavik, 1936)

1970. aastal ilmunud J. Valgma ja N. R Emmeli „Eesti keele grammatika“ järgi tuleb asutuste ametlikes nimedes kirjutada suure tähega kõik sõnad, välja arvatud abisõnad, omadussõna *nimeline*, kesksõnad *asuv* ja *omav* ning lühend *nr*. Asutuste nimed jagatakse järgmiselt: riiklikud ja nõukogude asutused (*Eesti NSV Kultuuriministeerium, Harju Rajooni Tööraha Saadikute Nõukogu Täitevkomitee*); õppe- ja teaduslikud asutused (*Tartu Riiklik Ülikool, Kuusalu 8-klassiline Kool*); teatrid, raamatukogud, muuseumid, arhiivid (*Tallinna Riiklik Akadeemiline Draamateater, Volgogradi Kaitse Muuseum*); kehakultuuri- ja spordiasutused (*Vabariiklik Spordiklubi, ENSV*

Spordiühingute ja -organisatsioonide Liidu Nõukogu); tervishoiuasutused, haiglad (*Nõmme Polikliinik, Raudtee Lastehaigla*); valitsused, baasid, bürood (*Metsa-, Puidu- ja Paberitööstuse Valitsus, TTV Konstrueerimis-Tehnoloogia Büroo*); klubid ja majad (*Tallinna Ehitajate Klubi, Tombi-nim. Kultuuripalee*); muud asutused (*Tallinna Ilmajaam, Eesti Vabariiklik Rahukaitse Komitee*). Kui ei rõhutata ametlikkust, võib täitevkomiteede osakonnad kirjutada ka väikese algustähega. Samuti on õige kirjutada ka *Kuusalu 8-klassiline kool*, kui ametlikku kuju ei rõhutata. (Valgma, Rimmel, 1970)

Ettevõtete ja organisatsioonide nimed jaotatakse kolme liiki nii sisu kui kirjutusviisi poolest. Nimed, mis väljendavad ettevõtte või organisatsiooni iseloomu, kirjutatakse sama reegli järgi mis asutusedki (*Kohtla-Järve Põlevkivitöötlemise Kombinaat*). Erinimed, mis ettevõtte või organisatsiooni iseloomu ei väljenda, pannakse tekstis jutumärkidesse ning iseloomustavat sõna/sõnu ei peeta nime osaks, seega märgitakse väikese tähega (*raadiotehas „Punane Ret“*). Nimed, mis koosnevad ettevõtte või organisatsiooni iseloomu väljendavatest sõnadest ja erinimedest, kirjutatakse mõlemas nime osas suure algustähega, välja arvatud abisõnad, ning erinimi pannakse jutumärkidesse (*Eesti NSV Ametiühingute Vabatahtlik Spordiühing „Kalev“*). Pikkade nimede puhul kasutatakse lühendamist, iga sõna kirjutatakse suure tähega ja sõnalühendites kõik suured tähed (*EKP, Kommunistlik Partei (= Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei), EKP Tallinna Linnakomitee*). (samam)

Asutuse või organisatsiooni lühendatud nimetuses kirjutatakse sellesse kuuluvad sõnad väikese tähega, kui neid ei tarvitata ametliku nimena, välja arvatud koha- ja isikunimed (*pedagoogiline instituut (=Tallinna Pedagoogiline Instituut)*). Suuremate allasutuste nimed kirjutatakse suure (*Eesti NSV TA Ajaloo Instituut*), osakondade nimetused väikese tähega (*Pedagoogika Uurimise Instituudi algõpetuse sektor*). (samam)

Arvestades, et 1970. aastal oli Eestis nõukogude aeg, on J. Valgma ja N. Rimmeli „Eesti keele grammatikas“ käsitletud kolhooside ja sovhooside nimede algustäheortograafiat. Nende kirjutamisel on samuti kolm varianti nagu ettevõtete ja organisatsioonide puhulgi. Kolhooside ja sovhooside nimed pannakse jutumärkidesse ning kirjutatakse läbiva suurtähega, abisõna väikesega (*„Rahva Võidu“ kolhoos*). Kui nimesse kuulub kolhoosi või sovhoosi asukohta märkiv kohanimi, kirjutatakse ainult see suure tähega ning jutumärkideta (*Saue sovhoos*). Kui nimi sisaldab sõna *nimeline*, kirjutatakse ainult isiku või sündmuse nimi suure algustähega ja kasutatakse sidekriipsu (*Koidula-nimeline kolhoos*). (Valgma, Rimmel, 1970) Taasiseseisvunud Eestis välja antud trükistes neid reegleid enam ei ole.

1997. aastal ilmunud M. Erelti, T. Erelti ja K. Rossi „Eesti keele käsiraamatus“ on välja toodud kolm asutuste, ettevõtete, organisatsioonide ja ühenduste nimetuste koostisosa: nimi, mis

kirjutatakse suure tähega, tüübinimetus, mis kirjutatakse väikese tähega ja kohamäärang, mis kirjutatakse suure tähega. Nimed kirjutatakse läbiva suurtähega ning on erinevalt 1970. aasta reeglist ja näidetest lubatud eraldada jutumärkidega, kuid mitte üheski näites seda tehtud ei ole (*osaühing Esmar*). Erandina kasutatakse nimede puhul jutumärke olenevalt kontekstist, seda eriti sekundaarnimede puhul („*Lembitu*“ *talvejope, otsime teda* „*Virust*“ ja „*Kunglast*“). (Erelt, M., Erelt, T., Ross, 1997)

Sarnaselt Valgma ja R Emmeli 1970. aasta „Eesti keele grammatikaga“ kasutatakse ametlikkuse rõhutamiseks läbivat suurtähte, kuid tavakasutuses võib kasutada väikest tähte. Tuuakse välja, et suurtäht võib nimetuse samakujulise liiginimetuse eristamiseks vajalik olla (*Eesti pank – Eesti Pank*). Väiketäheline on alati üksi konteksti jääv tüübinimetus (*vallavalitsus*). 1970. aastal lubati väikese tähega kirjutada vaid allühenduste nimetused, kuid 1997. aastal on see lubatud ka allüksuste nimetuste puhul (*Tartu ülikooli filosoofiateaduskond, Eesti Panga nõukogu*). (samas)

2000. aastal kirjutas eesti keelekorraldaja ja -teadlane Maire Raadik kogumikus „Keelenõuanne soovitab 2“, et algustäht oleneb mõnikord ka tähendusest, nagu ka 1997. aasta reeglites kirjas on. Näiteks on oluline vahe sellel, kas kirjutada Eesti Pank (meie riigipank) või Eesti pank (mis tahes pank Eestis). Samas ei ole sisulist vahet, kas kirjutada eesti keele instituut või Eesti Keele Instituut – tegu on siiski sama asutusega. Eelmise näite suure tähega kirjutamine rõhutab nimetuse ametlikkust, mis on omane kantseleikeelele ning pole kohustuslik näiteks ajalehekeeles, kus selle võib kirjutada väikeste tähtedega. Raadik väidab, et kui suurel algustähel ei ole väiketähega võrreldes erinevat tähendust, on sageli õige kirjutada väiketähega. (Raadik, 2000)

Lisaks 2000. aasta M. Raadiku artiklile on 1999. aasta T. Erelti „Eesti ortograafias“ välja toodud ka reegel, et juhatuste, nõukogude ja muud sellised nimetused kirjutatakse väikese tähega (*Emakeele Seltsi juhatus*) (Erelt, 1999).

1999. aastal T. Erelti „Eesti ortograafias“ esitatud reeglid kehtivad praeguseni.

1.3.3 Riigid, osariigid

1970. aastal on J. Valgma ja N. R Emmel „Eesti keele grammatikas“ riikide nimedele omistanud kaks tähendust – territooriumi ja riikliku organisatsiooni märkimine (*Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit, Mongoolia Rahvavabariik*). Nende õigekiri sarnaneb tolaeagse asutuste algustähereeglitega: kõik nimesse kuuluvad sõnad kirjutatakse suure tähega, nii ka riigi nime lühendatud kuju puhul (*Nõukogude Leedu*). (Valgma, R Emmel, 1970)

1997. aasta M. Erelti, T. Erelti ja K. Rossi „Eesti keele käsiraamatus“ on sellesse alapeatükki lisatud osariigid. Ka seal on öeldud, et riiki ja osariiki võib nimetada nagu asutust või maad, liigisõna kirjutatakse vastavalt suure või väikese algustähega või jäetakse ära (*Soome Vabariik*,

Belgia kuningriik; Texase Osariik, Tasmaania osariik). Nagu asutuste puhul, kasutatakse ka riikide ja osariikide kirjutamisel läbivat suurt tähte, kui tahetakse rõhutada ametlikkust (*Marshalli Saared*). (Erelt, M., Erelt, T., Ross, 1997)

1997. aastal M. Erelti, T. Erelti ja K. Rossi „Eesti keele käsiraamatus“ esitatud reeglid kehtivad praeguseni.

1.3.4 Isikud, olendid

1936. aasta J. Aaviku „Eesti õigekeelsuse õpiku ja grammatika“ järgi tuleb üldnimed kirjutada suure algustähega, kui need esinevad isikustatud (personifitseeritud) või sümbolises tähenduses (*Surm, Elu*). Pühakspidavalt tuleb *Jumal* kirjutada suure algustähega, üldnimisõnana ja kõnekäänulistes ütlustes väikesega *jumal*. Sama kehtib *Püha Vaimu* puhul. Pärinime külge kuuluvad sõnad, mis moodustavad pärisnime lahutamatu osa, kirjutatakse suure algustähega (*Krapi-Kai, Kaltsu-Mihkel*), muidu väikesega (*köögi-Kata*). (Aavik, 1936)

1970. aasta J. Valgma ja N. Rembali „Eesti keele grammatika“ järgi tuleb isikunimed kirjutada suure algustähega. Kui nimes esineb mitu sõna, kirjutatakse need kõik, välja arvatud võõrnimedes leiduvad abisõnad (*von, pan, van, de, da, le*), suure algustähega, seda ka valitsejanimede omadussõnaliste osade puhul (*Karl Suur*). Kui ees- või perekonnanimesid on kaks, ühendatakse need sidekriipsuga või kirjutatakse lahku vastavalt päritolukeele traditsioonile (*Hansen-Tammsaare, Karl August*). Isikunimedes, kus kasutatakse eesnime ja iseloomustavat sõna, kirjutatakse mõlemad sõnad suure algustähega ning ühendatakse sidekriipsuga (*Kaval-Ants*). Eesnime juurde kuuluvale koha- või perekonnanimele kehtib sama algustähe reegel, kuid ei kasutata sidekriipsu (*Võllamäe Päärn*). (Valgma, Rimmel, 1970)

Isikunimede hulka kuuluvad ka varjunimed ehk pseudonüümid (*Tiibuse Jaak (A. Kitzberg)*), jumaluste ja mütoloogiliste isikute nimed (*Taara, Apollo*). Sõnaühendis, kus esineb isikunimeline esiosa, kirjutatakse nimi suure tähega (*Saalomoni tarkus*). Selle reegli erandiks on usundite, kalendrite ja loomatõugude nimetused ning isikunimed täiend sõnadena üldnimedes, mis kirjutatakse väikese tähega (*buda usk, greogooriuse kalender, šveitsi lammast*). Isikunimed, mida tarvitatakse metafooridena, kirjutatakse suure tähega (*Andresed ja Pearud on nüüd uue kuju võtnud*). Loomade nimed kirjutatakse suure algustähega (*Miisu, Polla*), üldnime tähenduse omandanud pärisnimed väikesega (*mats, tuhajuhan*). Üldnimed, mida kasutatakse personifikatsioonidena, kirjutatakse suure tähega (*Armastus, Surm*). Isikute ja olendite nimed liitsõna täiendosa kirjutatakse suure tähega ja eraldatakse põhisõnast sidekriipsuga (*Andres-meest*). (samast)

1993. aasta M. Erelti, T. Erelti, H. Saari ja Ü. Viksi „Eesti keele grammatika IIs“ on kirjutatud: „Isikunimede hälbimist väiketäheliseks esindavad *juuliuse* ja *gregooriuse kalender* ning *juuliuse epohh*, p.o *Juliuse ja Gregoriuse kalender* ehk *vana ja uus kalender* ning *Juliuse epohh*“ (Erelt, M., Erelt, T., Saari, Viks, 1993, lk 375).

1997. aasta M. Erelti, T. Erelti ja K. Rossi „Eesti keele käsiraamatus“ on lisaks eelnevale seatud reegel ka isikute ümberütlevatele nimetustele, mis kirjutatakse väikese algustähega, suurtähelised on ainult neis esinevad teised nimed (*Emajõe ööbik (Koidula)*, *ajaloo isa (Herodotos)*). Hüüdnimestunud nimetust võib kirjutada läbiva suurtähega (*Koidulaulik*, *Igavene Juut*). Loodusnähtustele ülekantud isikunimed kirjutatakse isikunimede reegli järgi (*orkaan Camille*). Täielikult mittenimeks muutunud eseme, protsessi või muu nimetusena kasutatav isikunimi kirjutatakse väikese algustähega (*amper*). Isikunime juhuslik täiend säilitab oma algustähe ja kirjutatakse nimest lahku või kui vormilised ja sisulised põhjused nii tingivad, siis sidekriipsuga (*keele Veski*, *pseudo-Praxiteles*). Väikese tähega kirjutamisel pole enam mainitud kalendrite nimetusi ning näidetes on näha, et *Gregoriuse kalender* kirjutatakse nüüd suure tähega. (Erelt, M., Erelt, T., Ross, 1997)

1997. aastal M. Erelti, T. Erelti ja K. Rossi „Eesti keele käsiraamatus“ esitatud reeglid kehtivad praeguseni.

1.3.5 Perioodikaväljaanded

1936. aasta J. Aaviku „Eesti õigekeelsuse õpik ja grammatika“ järgi on tavaks ajalehtede, ajakirjade ja teiste perioodiliste väljaannete nimedes kasutada läbivat suurtähte (*„Ajalooline Ajakiri“*, *„Vaba Maa“*), ta on lisanud, et see ei ole hädavajalik, kui nimetus kirjutatakse jutumärkides või kursiivkirjaga. Seega on lubatud kasutada ka ainult esisuurtähte (*„Ajalooline ajakiri“*, *„Vaba maa“*). (Aavik, 1936)

1970. aastal ilmunud J. Valgma ja N. Rembali „Eesti keele grammatika“ järgi kuuluvad perioodikaväljaannete alla ajalehed, seinalehed, ajakirjad, perioodiliselt ilmuvad teosed, õpilasalbumid ning nende nimed kirjutatakse läbiva suure algustähega ja pannakse tekstides jutumärkidesse (*„Rahva Häääl“*, *„Eesti Kommunist“*) (Valgma, Rimmel, 1970).

1997. aasta M. Erelti, T. Erelti ja K. Rossi „Eesti keele käsiraamatus“ on võrreldes 1970. aasta „Eesti keele grammatikaga“ kirjutatud näited ilma jutumärkideta, kuid on lubatud neid kasutada (*Rahva Häääl*, *Keel ja Kirjandus*). Muu õigekiri on sama, eraldi on välja toodud, et ladina tähestikuga keeltest võetud nimede algustäheortograafiat ei muudeta, teistest tähestikest transkribeerimisel kohaldatakse oma reeglit (*Lietuvos rytas*, *ajalehest Moskovskije Novosti*).

Väljaannetel, mida nimetatakse väljaandja ja trükiseliigi järgi, ei ole nime (*Emakeele Seltsi aastaraamat*). (Erelt, M., Erelt, T., Ross, 1997)

1997. aastal M. Erelti, T. Erelti ja K. Rossi „Eesti keele käsiraamatus“ esitatud reeglid kehtivad praeguseni.

1.3.6 Teosed, dokumendid, sarjad, saated

1946. aasta E. Muugi „Väikese õigekeelsus-sõnaraamatu“ järgi kirjutatakse raamatute, seaduste, määruste ja kirjutiste pealkirjad esisuurtähega (*„Külmale maale“*, *„Uusi sihtjooni põllumajanduses“*) (Muuk, 1946).

1970. aasta J. Valgma ja N. R Emmeli „Eesti keele grammatika“ järgi tuleb teoste (raamatute, artiklite, kunstiteoste, filmide, rahvatantsude ja mängude, seaduste ja määruste) nimedes kasutada esisuurtähte ning panna need tekstis jutumärkidesse (*„Tõde ja õigus“*, *„Rahvaste pall“*, *„Merehelinate kuulaja“*) (Valgma, R Emmel, 1970).

1997. aasta M. Erelti, T. Erelti ja K. Rossi „Eesti keele käsiraamatus“ on samuti nimetatud, et ilu- ja tarbekirjandusteosed, õigusaktid ja muud dokumendid, filmid, muusika- ja koreograafiateosed, kujutava ja tarbekunsti teosed, fotod, saated, sarjad, rubriigid ja mängud kirjutatakse esisuurtähe ja jutumärkidega (*„Viimne reliikvia“*). Eraldi on välja toodud, et puhtakujulisi nimetusi ei tarvitse alustada suurtähega ning kirjutada jutumärkidesse (*autoriõiguse seadus*). (Erelt, M., Erelt, T., Ross, 1997)

EKI vanemkeeletoimetaja Tiina Leemets on 2000. aasta ajakirjas *Oma Keel* välja toonud, et seaduste ja teiste õigusaktide nimetused kirjutatakse enamasti väikese tähega, sest tavaliselt on tegu puhtakujulise nimetusega, olenemata selle tähtsusest (nt ka *põhiseadus*). Kui tegemist on pika õigusakti nimetusega, mis ei pruugi tekstist eristuda, kasutatakse pealkirjamalli, mis tähendab jutumärke ja esisuurtähte (*„Riigi poolt eraõiguslike juriidiliste isikute asutamise ja nendes osalemise seadus“*). (Leemets, 2000)

1997. aastal esitatud reeglid kehtivad praeguseni.

1.3.7 Ajaloosündmused

1936. aasta J. Aaviku „Eesti õigekeelsuse õpiku ja grammatika“ järgi kirjutatakse ajaloosündmuste nimetused suure algustähega (*Jüriöö mäss*, *Kolmekümneaastane sõda*), sest need on neile kuuluvad pärisnimed, mis on sündmustele antud. Ta on lisanud, et tema arvates tuleks sellisest loogikast lähtudes kirjutada suure tähega ka kõik teised nimetusse kuuluvad sõnad (*Kolmekümneaastane Sõda*). (Aavik, 1936)

1946. aasta E. Muugi „Väikese õigekeelsus-sõnaraamatu“ järgi kirjutatakse ajalooliste sündmuste nimetuses suure tähega ainult pärisnimeline osa, üldnimeline lahku ja väikese tähega (*Seitsmeaastane sõda*) (Muuk, 1946).

1970. aasta J. Valgma ja N. Rembali „Eesti keele grammatika“ järgi kirjutatakse ajalooliste sündmuste nimetuses pärisnimeline osa suure ja liiki näitav osa väikese tähega (*Trooja sõda, Jüriöö ülestõus*). Erandina on toodud järgmised kolm sündmust, kus tuleb kasutada läbivat suurtähte: *Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon (Suur Oktoober), Suur Isamaasõda ja Pariisi Kommuun*. (Valgma, Rempel, 1970)

1993. aasta M. Erelti, T. Erelti, H. Saari ja Ü. Viksi „Eesti keele grammatika IIs“ on öeldud, et ajaloosündmuste puhul kasutatakse nii esisuurtähte (*Teine maailmasõda*) kui ka läbivat suurtähte, kui sündmus kannab nimetaolist tähistust (*Verine Pühapäev, Suur Nälg*) (Erelt, M., Erelt, T., Saari, Viks, 1993).

1999. aasta T. Erelti „Eesti ortograafias“ on esisuurtähte põhjendatud nimetuse püsikindluse näitamisega (Erelt, 1999).

2016. aastal viidi ajaloosündmuste algustäheortograafias sisse muudatus. 2016. aasta T. Erelti „Eesti ortograafia“ järgi tuleb ajaloosündmuste, ajastute ja muu sellise nimetused kirjutada väikese algustähega (*külm sõda, vaikiv ajastu, araabia kevad*), välja arvatud nimetustes sisalduvad nimed. Põhireegli kõrval lubatakse siiski kirjutada kinnistunud ajaloosündmuste nimetused esisuurtähega, liigisõna endiselt väikesega (*Teine maailmasõda*), kuid reegli järgi on õige kirjutada ka väikese tähega. (Erelt, 2016)

Mõlema variandi lubamine võib olla järeleandmine ajaloolaste vastuväitele, et läbinisti väiketähega kirjutamise puhul puudub lugejal võimalus aru saada, kas räägitakse konkreetsest ajaloosündmusest või kasutatakse lihtsalt kujundlikke väljendeid (Raadik, 2016).

1.3.8 Autasud

1970. aasta J. Valgma ja N. Rembali „Eesti keele grammatika“ järgi tuleb ordenite, medalite ja preemiate nimetused kirjutada esisuurtähega. Jutumärke kasutatakse ainult siis, kui sõna *orden* või *medal* on nime ees (*orden „Ema au“, Georgi rist*). (Valgma, Rempel, 1970)

1997. aasta M. Erelti, T. Erelti ja K. Rossi „Eesti keele käsiraamatu“ järgi tuleb autasu, arvestades, et see on üldnimi, kirjutada väikese tähega, välja arvatud nimetuses sisalduvad muud nimed (*Kristjan Raua kunstipreemia*). Autasunimed kirjutatakse läbiva suurtähega ning liigisõna (*orden, medal, teenetemärk, auhind, preemia, karikas* ja muu selline) ja järgumärke väikesega (*II liigi 1. järgu Vabadusrist*). Jutumärke enam ei kasutata. (Erelt, M., Erelt, T., Ross, 1997)

2016. aasta T. Ereli „Eesti ortograafias“ on autasunimede kirjutamise juurest ära võetud järgumärke, kuid muu kehtib 1997. aastast praeguseni (Erelt, 2016).

1.3.9 Üritused

1970. aasta J. Valgma ja N. Remmeli „Eesti keele grammatika“ järgi tuleb kongresside, konverentside, pleenumite, pidustuste, spordipidude, näituste ja kokkutulekute nimetused kirjutada väikese tähega (*partei XXIII kongress, koolinoorte sparakiaad*). (Valgma, Remel, 1970)

1997. aasta M. Ereli, T. Ereli ja K. Rossi „Eesti keele käsiraamatus“ on samuti kirjas, et üritusi nimetatakse enamasti üldnimeliselt ning kirjutatakse seetõttu väikese tähega, välja arvatud neis nimetustes sisalduvad muud nimed (*rahvatantsupidu, Tartu maraton*). Nüüd on lisatud, et ürituste nimed kirjutatakse läbiva suurtähega, välja arvatud liigisõna (*festival, turniir, võistlus, konverents, sümpoosion, näitus* ja muu), pealkirjalaadsed jutumärkides ja esisuurtähega (*Valgete Ööde ralli, kontsert „Renessansist Beethovenini“*). (Erelt, M., Erelt, T., Ross, 1997)

1997. aasta M. Ereli, T. Ereli ja K. Rossi „Eesti keele käsiraamatus“ esitatud reeglid kehtivad praeguseni.

1.3.10 Taimesordid

1970. aasta J. Valgma ja N. Remmel „Eesti keele grammatika“ järgi tuleb kultuurtaimede sordinimedes kirjutada esimene sõna suure algustähega ja panna jutumärkidesse või ülakomade vahele (*„Paide taliõun“, ’Paide taliõun’*) (Valgma, Remmel, 1970).

1997. aasta M. Ereli, T. Ereli ja K. Rossi „Eesti keele käsiraamatus“ on reegleid muudetud sedavõrd, et mitteerialases tarvituses kirjutatakse taimede sordinimed jutumärkides esisuurtähega (*kartul „Jõgeva piklik“*), erialakirjanduses ülakomade vahel (*’Valge klaarõun’*). Teistest keeltest võetud sordinimede algustäheortograafiat ei muudeta (*siniliilia ’Spring Beauty’*). Ilukirjanduses kasutatavate tavalisemate sordinimede puhul on need võimalik kirjutada väikese algustähega ja jutumärkideta (*nahistas suisleppi süüa*). (Erelt, M., Erelt, T., Ross, 1997)

1997. aasta M. Ereli, T. Ereli ja K. Rossi „Eesti keele käsiraamatus“ esitatud reeglid kehtivad praeguseni.

1.3.11 Kaubad

1970. aasta J. Valgma ja N. Remmeli „Eesti keele grammatika“ järgi tuleb tööstustoodete nimes esimene sõna kirjutada suure tähega ja panna jutumärkidesse, liiki määrav sõna ei kuulu nimesse (*kosmoselaev „Voshod I“, auto „Zaporožets, televiisor „Temp“*) (Valgma, Remmel, 1970).

1997. aasta M. Ereli, T. Ereli ja K. Rossi „Eesti keele käsiraamatu“ järgi kirjutatakse kaupade nimed läbiva suurtähega ning liigisõna väikesega (*kakao Meie Mark*). Registreeritud kaubamärgid

kirjutatakse nii, nagu nad registreeritud on (*Ford Transit, Salomon Brothers*). Koostisainet, valmistusviisi, kuju, otstarvet ja muud sellist näitavad sõnad ei ole kaubanimed ning kirjutatakse väikese tähega (*kaeraküpsised, soolapulgad*). Kohanimelise esiosaga kaubanimetuste puhul kehtib reegel, kus päritolumaad näitav kohanimi kirjutatakse suure ja liiki näitav kohanimi väikese tähega (*Bulgaaria lõhnaõli, hollandi juust*). Jutumärke enam ei kasutata. (Erelt, M., Erelt, T., Ross, 1997)

1999. aasta T. Erelti „Eesti ortograafia“ järgi kirjutatakse lisaks eelnevale koha- ja isikunimi kaubanimetuses suure tähega (*Soome kelk, Vene sinep*) (Erelt, 1999).

2005. aasta T. Erelti „Eesti ortograafias“ on tehtud märkus, et keelekorraldajail ei oleks midagi mõne tuntuma kaubamärgi üldsõnastamise vastu (*koka – kokakoola*), kuid patendivolinikud jälgivad kaubamärkide puutumatus hoolega (Erelt, 2005).

2016. aasta T. Erelti „Eesti ortograafias“ on lisatud, et sama reegel kehtib ka ravimite tootenimede kasutuse puhul (Erelt, 2016).

1.3.12 Sõidukid

1970. aasta J. Valgma ja N. Rembali „Eesti keele grammatikas“ ei ole sõidukite jaoks eraldi alapeatükki, kuid nende kirjutamisel tuleb lähtuda tööstustoodete nimede grammatikast, mis tähendab, et nimi kirjutatakse esisuuretähedega, pannakse jutumärkidesse ning sellesse ei kuulu toote liiki määrav sõna (*mootorratas „Jawa“, traktor „Universaal“*) (Valgma, Rimmel, 1970).

1993. aasta M. Erelti, T. Erelti, H. Saari ja Ü. Viksi „Eesti keele grammatika II“ näidetes ühissõidukite kirjutamise kohta on näha, et kasutusele on tulnud läbiv suurtäht, endiselt kasutatakse jutumärke (*mootorlaev „Noor Kalur“*) (Erelt, M., Erelt, T., Saari, Viks, 1993).

1997. aasta M. Erelti, T. Erelti ja K. Rossi „Eesti keele käsiraamatus“ on reegliks seatud, et ühissõidukite nimed kirjutatakse läbiva suurtähedega, liigisõna väikese tähega (*purjekas Kolm Venda*). Lubatud on kirjutada nii jutumärkidega kui ka ilma. (Erelt, M., Erelt, T., Ross, 1997)

1997. aasta M. Erelti, T. Erelti ja K. Rossi „Eesti keele käsiraamatus“ esitatud reeglid kehtivad praeguseni.

1.3.13 Väike algustäht

1936. aasta J. Aaviku „Eesti õigekeelsuse õpik ja grammatika“ järgi tuleb pühade, tähtpäevade, kuude ja nädalapäevade nimed kirjutada väikese algustähedega (*mihklipäev, jaanuar*) (Aavik, 1936).

1946. aasta E. Muugi „Väikeses õigekeelsus-sõnaraamatus“ on öeldud, et suure tähega ei kirjutata järgmisi sõnu: kuude, nädalapäevade ja pühade nimetused (*teisipäev, jõulud*); ametinimetused (*rahvakomissar, esimees*); koha-, isiku- ja rahvanimesid, kui sõna kasutatakse

üldnime või omadussõnana ehk neid ei seota kinda geograafilise või riikliku üksusega või teatava isikuga (*eesti rahvas, eesti keel, gregooriuse kalender*). Sõnad, mis ei kuulu pärisnime hulka, kirjutatakse väikese tähega (*nädalaleht „Sirp ja Vasar“, aurik „Kungla*). (Muuk, 1946)

1974. aastal lisasid E. Muuk ja H. Rajamaa „Väikesesse õigekeelsus-sõnaraamatusse“ reegli, mille järgi peab ka kongresside, päevade, pidude nimetused kirjutama väikese tähega (*eesti organisatsioonide kongress, teine eesti laulupidu*). Erandina on välja toodud *Eesti Päev(ad)*, kus kasutatakse läbivat suurtähte. (Muuk, Rajamaa, 1974)

1970. aasta J. Valgma ja N. R Emmeli „Eesti keele grammatikas“ on välja toodud järgmised reeglid, millal kasutatakse väikest algustähte: kuude, nädalapäevade, tähtpäevade ning pühade nimetused (*õpetajate päev*); kongresside, konverentside, pleenumite, pidustuste, spordipidude, näituste ja kokkutulekute nimetused (*XVII üldlaulupidu*); ameti- ja aunimed ning teaduslikud kraadid (*dotsent*); peotantsude nimetused (*fokstrott*); teadus-, kirjandus- ja kunstivoolude ja vastavate isikute nimetused (*sotsialism, sürrealist*); kalendrite, usundite ja usundilisi dogmasid sisaldavate raamatute nimetused (*luteri usk, katekismus*); asutuse, organisatsiooni, käitise või muu sellise koosseisu kuuluvat väiksemat üksust tähistav nimetus (*noorte naturalistide ring*); mitmesõnalisest pärisnimest võetud sõna või sõnad, mida tarvitatakse üldnimena (*noorsooühing*); käitise, ettevõtte, kolhoosi ja muu sellise liiginimetus seoses jutumärkides oleva erinimega (*trikootööstus „Marat“*); loomatõugude nimetused (*angli pull*); pärisnimedest moodustatud üldnimed ja omadussõnad (*poolakas*); isikunimed iseseisvate üldnimedena (*boikott (Boycott)*); isikunimed täiendsõnadena üldnimedes (*jaaniuss*); pärisnimedest saadud sõnad (*vene rahvas, läti keel*); asutuste ja ettevõtete üldnimeline osa (*Rakke raudteejaam*) (Valgma, Remmel, 1970).

Alates 1997. aasta M. Erelti, T. Erelti ja K. Rossi „Eesti keele käsiraamatust“ on väikest algustähte käsitleva alapeatüki pealkiri „Nimed ei ole ja kirjutatakse väikese algustähega“. Väikese tähega kirjutatakse kuude, nädalapäevade, tähtpäevade, pühade nimetused; idamaa kalendri aastanimetused (*veebbruar, jõululaupäev, maoaasta*). Samuti kirjutatakse väiketähega ametinimetused, auastmed, aunimetused, teaduskraadid (*minister, filosoofiadoktor, Riigikogu esimees*), nende poole kirjalikult pöördudes ei ole suurt algustähte vajalik kasutada (*Austatud härra minister!*). Juriidilistes ja ametlikes tekstides käsitatakse *Vabariigi Presidenti* institutsioonina ning kirjutatakse läbiva suurtähega, kuid tavakasutuses sobivad väiketähed (*vabariigi president*). Ülimussuurtähega on välja toodud *Tema Pühadus, Tema Majesteet, Nende Majesteetid*. Ülejäänud reeglid väikese tähe kohta on välja toodud teistes alapeatükkides, vastavalt sellele, mida sõna tähistab. (Erelt, M., Erelt, T., Ross, 1997)

2005. aasta T. Ereli „Eesti ortograafias“ on ametinimetuste, auastmete, aunimetuste ja teaduskraadide näidetele lisatud ka *aasta naine*, *sajandi eestlane*, *aasta vilistlane*, *aasta sotsiaaltöötaja* (Erelt, 2005).

2005. aasta T. Ereli „Eesti ortograafias“ esitatud reeglid kehtivad praeguseni.

1.3.14 Uuringu tulemused

Esimene põhjalik reeglistik on kirja pandud 1970. aasta J. Valgma ja N. Remmeli „Eesti keele grammatikas“.

Periodikaväljaannete nimed on 1970. aastast lubatud kirjutada ainult läbiva suurtähega.

Suur osa praegustest kehtivatest reeglitest on püsima jäänud 1997. aastast, mil muudeti ka kõige rohkem seni kehtinud norme. Lisati rohkesti täpsustusi ja soovitusi. Muutunud on kaupade, viiside, meetodite, haiguste, ravimite, värvuse ja muu sellise kohanimelise täiendi kirjutamine. Alates 1997. aastast kirjutatakse need suure algustähega. Ettevõtete, periodikaväljaannete nimesid ei pea 1997. aastast jutumärkidesse panema. Kalendrite nimed kirjutatakse 1997. aastast suure algustähega. Autasunimed kirjutatakse 1997. aastast ilma jutumärkideta; sordinimed pannakse 1997. aastast erialakirjanduses ülakomade vahele ja mitteerialases kasutuses jutumärkidesse; ühissõiduki nimesid ei panda 1997. aastast enam jutumärkidesse.

Keelerühmitused kirjutatakse 1999. aastast suure algustähega.

Ajaloosündmuste nimetused kirjutatakse 2016. aastast väikeste tähtedega, lubatud on ka varasem kirjutusviis.

Muutunud ei ole järgmised reeglid: kohtade ja ehitiste üldreeglid; asutuste, organisatsioonide, ettevõtete, ühenduste üldreeglid; riigid, osariigid; isikud, olendid; teosed, dokumendid, sarjad, saated; üritused.

Üldiselt on algustähereeglid üsna püsivad olnud, neid on pigem täpsustustatud, kui muudetud. Osa uuendusi on soovituslikud, lubatud on ka endist kirjutusviisi kasutada.

Minu arvates on reeglid muutunud lihtsamaks, sest kirjutada võib mitut moodi – ei ole viga, kui panen periodikaväljaande jutumärkidesse või kirjutan ajaloosündmuse suure algustähega. Algustähe valimisel võib raskeks osutada valik kohanimeliste täiendite puhul. *Rooma number* tuleb kirjutada suure algustähega, aga *araabia number* väikesega, sest kohanimel on nendes ühendites erinev eesmärk. Kohanimelised täiendid võiks kõikides ühendites ühtmoodi kirjutada ehk siis suure algustähega.

2. ALGUSTÄHE KASUTAMISE OSKUS

Koostas internetiplatvormil Google Forms anonüümse testi suure ja väikese algustähe kasutamise kohta, et saaksin analüüsida algustähereeglite tundmist. Test oli avatud 8. detsembrist kuni 14. detsembrini 2017. aastal. Testile vastas 210 inimest, kellest 21 olid mehed ning 189 naised. Vastajad jäid vanusevahemikku 10–74. Test koosnes 20 valikvastustega lausest, millel oli kaks kuni kolm vastusevarianti. Lausete valimisel lähtusin oma kooli emakeeleõpetajate tähelepanekutest, noorte ja meediaväljaannete vigadest algustähe kasutamisel ning muutunud reeglitest.

Testisin vastajate teadmisi järgmiste reeglite kohta: kohanimelise täiendiga ühendites kohanime suure algustähega kirjutamine (*Rootsi punane*); rahvuskuuluvuse märkimiseks kohanime omastava käände kirjutamine väikese algustähega (*eesti kirjandus*); keeltenimetustes kohanime väikese algustähega kirjutamine (*eesti keel*); ajaloosündmuste kirjutamine väikese algustähega (*külm sõda*); tähtkujude ja sodiaagimärkide kirjutamine suure algustähega (*Amburid*); ettevõtete nimede kirjutamine läbiva suurtähega (*Eesti Pagar*); isikute ümberütlevate nimetuste kirjutamine väikese algustähega (*ajaloo isa*); asutuste täisnimeses esineva tüübinimetuse kirjutamine väikese algustähega, ametlikkuse rõhutamiseks suurega ning allüksuste kirjutamine väikese tähega (*Tartu ülikooli filosoofiateaduskond*); usundinimetustes isikunime kirjutamine väikese algustähega (*luteri usk*); perioodikaväljaannete nimede kirjutamine läbiva suurtähega (*Keel ja Kirjandus*); rahvuste kirjutamine väikese algustähega (*eestlane*); üldnimeliste autasude kirjutamine väikese algustähega (*kodanikupäeva aumärk*); autasunimede kirjutamine läbiva suurtähega ning liigisõna kirjutamine väikesega (*Maarjamaa Risti orden*); üldnimeliste ürituste kirjutamine väikese algustähega (*XXVII üldlaulupidu*); kaubanimede kirjutamine suure ja liigisõna väikese algustähega (*Perenaise sai*); pühade nimetuste kirjutamine väikese algustähega (*suur reede*); saatepealkirjade kirjutamine suure algustähe ja jutumärkidega („*Aktuaalne kaamera*“); kohanimede kirjutamine suure algustähega (*Koeru*); isikunimede kirjutamine läbiva suurtähega (*Pille-Riin*); ametinimetuste kirjutamine väikese tähega (*Eesti president*). (Lisa 1)

Analüüsi tarbeks jaotasin vastajad järgmistesse vanuserühmadesse: 10–15, 16–19, 20–29, 30–39, 40–49, 50–59, 60–74. Vanuserühmad moodustasin põhikooli- ja gümnaasiumiõpilaste vanuse põhjal ning vanemate jaotamisel üheksa-aastaste vahedega. Testi tulemusi analüüsin vanuserühmiti ning toon välja keskmise vigade arvu, enim ja kõige vähem esinenud vead.

2.1 Vanuserühm 10–15

Vanuserühmas 10–15 oli vastajaid 11. Keskmine vigade arv oli ligikaudu 6. Kohanimelise täiendiga ühendi (*Rootsi punane*) kirjutas õigesti 7 ja valesti 4 vastajat. Rahvuskuuluvuse (*eesti kirjandus*) kirjutasid valesti kõik vastajad. Keelenimetuse (*eesti keel*) kirjutasid õigesti kõik vastajad. Ajaloosündmuse (*külm sõda*) kirjutas õigesti 8 ja valesti 3 vastajat. Tähtkuju (*Ambur*) kirjutas õigesti 1 ja valesti 10 vastajat. Ettevõtte nime (*Eesti Pagar*) kirjutas õigesti 8 ja valesti 3 vastajat. Isiku ümberütleva nimetuse (*ajaloo isa*) kirjutasid õigesti kõik vastajad. Asutuse ja allüksuse (*Tartu ülikooli filosoofiateaduskond*) kirjutas õigesti 10 vastajat, valesti 1. Usundinimetuse (*luteri usk*) kirjutas õigesti 8 ja valesti 3 vastajat. Perioodikaväljaande nime (*Keel ja Kirjandus*) kirjutas õigesti 8 ja valesti 3 vastajat. Rahvuse (*eestlane*) kirjutas õigesti 10 vastajat, valesti 1. Üldnimelise autasu (*kodanikupäeva aumärk*) kirjutas õigesti 9 ja valesti 2 vastajat. Autasunime (*Maarjamaa Risti teenetemärk*) kirjutas õigesti 5 ja valesti 6 vastajat. Üldnimelise ürituse (*XXVII üldlaulupidu*) kirjutas õigesti 8 ja valesti 3 vastajat. Kaubanime (*Perenaise sai*) kirjutas õigesti 8 ja valesti 3 vastajat. Püha nimetuse (*suur reede*) kirjutas õigesti 3 ja valesti 8 vastajat. Saatepealkirja („*Aktuaalne kaamera*“) kirjutas õigesti 7 ja valesti 4 vastajat. Kohanime (*Koeru*) kirjutasid kõik õigesti. Isikunime (*Pille-Riin*) kirjutasid kõik õigesti. Ametinimetuse (*Eesti president*) kirjutas õigesti 7 ja valesti 4 inimest.

Kõige rohkem vigu esines *eesti kirjanduse*, *Amburi* ning *suure reede* õigekirjas. Veatult või ühe veaga kirjutati keelendid *eesti keel*, *Tartu ülikooli filosoofiateaduskond*, *eestlane*, *Koeru* ja *Pille-Riin*.

2.2 Vanuserühm 16–19

Vanuserühmas 16–19 oli vastajaid 21. Keskmine vigade arv oli ligikaudu 8. Kohanimelise täiendiga ühendi (*Rootsi punane*) kirjutas õigesti 8 ja valesti 13 vastajat. Rahvuskuuluvuse (*eesti kirjandus*) kirjutas õigesti 7 ja valesti 14 vastajat. Keelenimetuse (*eesti keel*) kirjutas õigesti 20 vastajat, valesti 1. Ajaloosündmuse (*külm sõda*) kirjutas õigesti 7 ja valesti 14 vastajat. Tähtkuju (*Ambur*) kirjutas õigesti 11 ja valesti 10 vastajat. Ettevõtte nime (*Eesti Pagar*) kirjutas õigesti 16 ja valesti 5 vastajat. Isiku ümberütleva nimetuse (*ajaloo isa*) kirjutas õigesti 17 ja valesti 4 vastajat. Asutuse ja allüksuse (*Tartu ülikooli filosoofiateaduskond*) kirjutas õigesti 16 ja valesti 5 vastajat. Usundinimetuse (*luteri usk*) kirjutas õigesti 12 ja valesti 9 vastajat. Perioodikaväljaande nime (*Keel ja Kirjandus*) kirjutas õigesti 15 ja valesti 6 vastajat. Rahvuse (*eestlane*) kirjutasid õigesti kõik vastajad. Üldnimelise autasu (*kodanikupäeva aumärk*) kirjutas õigesti 11 ja valesti 10 vastajat. Autasunime (*Maarjamaa Risti teenetemärk*) kirjutas õigesti 15 ja valesti 6 vastajat. Üldnimelise

ürituse (*XXVII üldlaulupidu*) kirjutas õigesti 8 ja valesti 13 vastajat. Kaubanime (*Perenaise sai*) kirjutas õigesti 12 ja valesti 9 vastajat. Püha nimetuse (*suur reede*) kirjutas õigesti 6 ja valesti 15 vastajat. Saatepealkirja („*Aktuaalne kaamera*“) kirjutas õigesti 6 ja valesti 15 vastajat. Kohanime (*Koeru*) kirjutas õigesti 20 vastajat, valesti 1. Isikunime (*Pille-Riin*) kirjutas õigesti 20 vastajat, valesti 1. Ametinimetuse (*Eesti president*) kirjutas õigesti 12 vastajat, valesti 9.

Kõige rohkem vigu esines *Rootsi punase, eesti kirjanduse, külma sõja, Amburi, kodanikupäeva aumärgi, üldlaulupeo, suure reede* ja „*Aktuaalse kaamera*“ õigekirjas. Veatult või ühe veaga kirjutati keelendid *eesti keel, eestlane, Koeru* ja *Pille-Riin*.

2.3 Vanuserühm 20–29

Vanuserühmas 20–29 oli vastajaid 39. Keskmine vigade arv oli ligikaudu 6. Kohanimelise täiendiga ühendi (*Rootsi punane*) kirjutas õigesti 11 ja valesti 28 vastajat. Rahvuskuuluvuse (*eesti kirjandus*) kirjutas õigesti 19 ja valesti 20 vastajat. Keelenimetuse (*eesti keel*) kirjutas õigesti 37 ja valesti 2 vastajat. Ajaloosündmuse (*külm sõda*) kirjutas õigesti 10 ja valesti 29 vastajat. Tähtkuju (*Ambur*) kirjutas õigesti 9 ja valesti 30 vastajat. Ettevõtte nime (*Eesti Pagar*) kirjutas õigesti 37 ja valesti 2 vastajat. Isiku ümberütleva nimetuse (*ajaloo isa*) kirjutas õigesti 32 ja valesti 7 vastajat. Asutuse ja allüksuse (*Tartu ülikooli filosoofiateaduskond*) kirjutas õigesti 33 vastajat ja valesti 6. Usundinimetuse (*luteri usk*) kirjutas õigesti 31 ja valesti 8 vastajat. Perioodikaväljaande nime (*Keel ja Kirjandus*) kirjutas õigesti 29 ja valesti 10 vastajat. Rahvuse (*eestlane*) kirjutas õigesti 38 vastajat, valesti 1. Üldnimelise autasu (*kodanikupäeva aumärk*) kirjutas õigesti 28 ja valesti 11 vastajat. Autasunime (*Maarjamaa Risti teenetemärk*) kirjutas õigesti 26 ja valesti 13 vastajat. Üldnimelise ürituse (*XXVII üldlaulupidu*) kirjutas õigesti 20 ja valesti 19 vastajat. Kaubanime (*Perenaise sai*) kirjutas õigesti 34 ja valesti 5 vastajat. Püha nimetuse (*suur reede*) kirjutas õigesti 10 ja valesti 29 vastajat. Saatepealkirja („*Aktuaalne kaamera*“) kirjutas õigesti 21 ja valesti 18 vastajat. Kohanime (*Koeru*) kirjutasid õigesti kõik vastajad. Isikunime (*Pille-Riin*) kirjutasid õigesti kõik vastajad. Ametinimetuse (*Eesti president*) kirjutas õigesti 27 ja valesti 12 inimest.

Kõige rohkem vigu esines *Rootsi punase, külma sõja, Amburi* ja *suure reede* õigekirjas. Veatult või ühe veaga kirjutati keelendid *eestlane, Koeru* ja *Pille-Riin*. Selles vanuserühmas oli üks veatu töö.

2.4 Vanuserühm 30–39

Vanuserühmas 30–39 oli vastajaid 56. Keskmine vigade arv oli ligikaudu 6. Kohanimelise täiendiga ühendi (*Rootsi punane*) kirjutas õigesti 17 ja valesti 39 vastajat. Rahvuskuuluvuse (*eesti kirjandus*) kirjutas õigesti 18 ja valesti 38 vastajat. Keelenimetuse (*eesti keel*) kirjutasid õigesti kõik vastajad. Ajaloosündmuse (*külm sõda*) kirjutas õigesti 13 ja valesti 43 vastajat. Tähtkuju (*Ambur*) kirjutas õigesti 20 ja valesti 36 vastajat. Ettevõtte nime (*Eesti Pagar*) kirjutas õigesti 55 vastajat, valesti 1. Isiku ümberütleva nimetuse (*ajaloo isa*) kirjutas õigesti 47 ja valesti 9 vastajat. Asutuse ja allüksuse (*Tartu ülikooli filosoofiateaduskond*) kirjutas õigesti 48 ja valesti 8 vastajat. Usundinimetuse (*luteri usk*) kirjutas õigesti 42 ja valesti 14 vastajat. Perioodikaväljaande nime (*Keel ja Kirjandus*) kirjutas õigesti 46 ja valesti 10 vastajat. Rahvuse (*eestlane*) kirjutas õigesti 55 vastajat, valesti 1. Üldnimelise autasu (*kodanikupäeva aumärk*) kirjutas õigesti 39 ja valesti 17 vastajat. Autasunime (*Maarjamaa Risti teenetemärk*) kirjutas õigesti 45 ja valesti 11 vastajat. Üldnimelise ürituse (*XXVII üldlaulupidu*) kirjutas õigesti 32 ja valesti 24 vastajat. Kaubanime (*Perenaise sai*) kirjutas õigesti 47 ja valesti 9 vastajat. Püha nimetuse (*suur reede*) kirjutas õigesti 14 ja valesti 42 vastajat. Saatepealkirja („*Aktuaalne kaamera*“) kirjutas õigesti 32 ja valesti 24 vastajat. Kohanime (*Koeru*) kirjutasid õigesti kõik vastajad. Isikunime (*Pille-Riin*) kirjutas õigesti 55 vastajat, valesti 1. Ametinimetuse (*Eesti president*) kirjutas õigesti 42 ja valesti 14 inimest.

Kõige rohkem vigu esines *Rootsi punase, eesti kirjanduse, külma sõja, Amburi, üldlaulupeo, suure reede* ja „*Aktuaalse kaamera*“ õigekirjas. Veatult või ühe veaga kirjutati keelendid *eesti keel, Eesti Pagar, eestlane, Koeru* ja *Pille-Riin*.

2.5 Vanuserühm 40–49

Vanuserühmas 40–49 oli vastajaid 45. Keskmine vigade arv oli ligikaudu 5. Kohanimelise täiendiga ühendi (*Rootsi punane*) kirjutas õigesti 8 ja valesti 37 vastajat. Rahvuskuuluvuse (*eesti kirjandus*) kirjutas õigesti 21 ja valesti 24 vastajat. Keelenimetuse (*eesti keel*) kirjutas õigesti 43 ja valesti 2 vastajat. Ajaloosündmuse (*külm sõda*) kirjutas õigesti 21 ja valesti 24 vastajat. Tähtkuju (*Ambur*) kirjutas õigesti 22 ja valesti 23 vastajat. Ettevõtte nime (*Eesti Pagar*) kirjutasid õigesti kõik vastajad. Isiku ümberütleva nimetuse (*ajaloo isa*) kirjutas õigesti 38 ja valesti 7 vastajat. Asutuse ja allüksuse (*Tartu ülikooli filosoofiateaduskond*) kirjutas õigesti 42 vastajat ja valesti 3 vastajat. Usundinimetuse (*luteri usk*) kirjutas õigesti 35 ja valesti 10 vastajat. Perioodikaväljaande nime (*Keel ja Kirjandus*) kirjutas õigesti 40 ja valesti 5 vastajat. Rahvuse (*eestlane*) kirjutasid õigesti kõik vastajad. Üldnimelise autasu (*kodanikupäeva aumärk*) kirjutas õigesti 37 ja valesti 8 vastajat. Autasunime (*Maarjamaa Risti teenetemärk*) kirjutas õigesti 36 ja valesti 9 vastajat. Üldnimelise

ürituse (*XXVII üldlaulupidu*) kirjutas õigesti 25 ja valesti 20 vastajat. Kaubanime (*Perenaise sai*) kirjutas õigesti 43 ja valesti 2 vastajat. Püha nimetuse (*suur reede*) kirjutas õigesti 11 ja valesti 34 vastajat. Saatepealkirja („*Aktuaalne kaamera*“) kirjutas õigesti 23 ja valesti 22 vastajat. Kohanime (*Koeru*) kirjutasid õigesti kõik vastajad. Isikunime (*Pille-Riin*) kirjutas õigesti 44 vastajat, valesti 1. Ametinimetuse (*Eesti president*) kirjutas õigesti 31 ja valesti 14 inimest.

Kõige rohkem vigu esines *Rootsi punase* ja *suure reede* õigekirjas. Veatult või ühe veaga kirjutati keelendid *Eesti Pagar*, *eestlane*, *Koeru* ja *Pille-Riin*. Selles vanuserühmas oli üks veatu töö.

2.6 Vanuserühm 50–59

Vanuserühmas 50–59 oli vastajaid 24. Keskmine vigade arv oli ligikaudu 5. Kohanimelise täiendiga ühendi (*Rootsi punane*) kirjutas õigesti 3 ja valesti 21 vastajat. Rahvuskuuluvuse (*eesti kirjandus*) kirjutas õigesti 13 ja valesti 11 vastajat. Keelenimetuse (*eesti keel*) kirjutas õigesti 23 vastajat, valesti 1. Ajaloosündmuse (*külm sõda*) kirjutas õigesti 16 ja valesti 8 vastajat. Tähtkuju (*Ambur*) kirjutas õigesti 14 ja valesti 10 vastajat. Ettevõtte nime (*Eesti Pagar*) kirjutasid õigesti kõik vastajad. Isiku ümberütleva nimetuse (*ajaloo isa*) kirjutas õigesti 21 ja valesti 3 vastajat. Asutuse ja allüksuse (*Tartu ülikooli filosoofiateaduskond*) kirjutas õigesti 21 ja valesti 3 vastajat. Usundinimetuse (*luteri usk*) kirjutas õigesti 20 ja valesti 4 vastajat. Perioodikaväljaande nime (*Keel ja Kirjandus*) kirjutas õigesti 21 ja valesti 3 vastajat. Rahvuse (*eestlane*) kirjutasid õigesti kõik vastajad. Üldnimelise autasu (*kodanikupäeva aumärk*) kirjutas õigesti 16 ja valesti 8 vastajat. Autasunime (*Maarjamaa Risti teenetemärk*) kirjutas õigesti 20 ja valesti 4 vastajat. Üldnimelise ürituse (*XXVII üldlaulupidu*) kirjutas õigesti 11 ja valesti 13 vastajat. Kaubanime (*Perenaise sai*) kirjutas õigesti 20 ja valesti 4 vastajat. Püha nimetuse (*suur reede*) kirjutas õigesti 5 ja valesti 19 vastajat. Saatepealkirja („*Aktuaalne kaamera*“) kirjutas õigesti 13 ja valesti 11 vastajat. Kohanime (*Koeru*) kirjutasid õigesti kõik vastajad. Isikunime (*Pille-Riin*) kirjutasid õigesti kõik vastajad. Ametinimetuse (*Eesti president*) kirjutas õigesti 18 ja valesti 6 inimest.

Kõige rohkem vigu esines *Rootsi punase* ja *suure reede* õigekirjas. Veatult või ühe veaga kirjutati keelendid *eesti keel*, *Eesti Pagar*, *eestlane*, *Koeru* ja *Pille-Riin*.

2.7 Vanuserühm 60–74

Vanuserühmas 60–74 oli vastajaid 14. Keskmine vigade arv oli ligikaudu 5. Kohanimelise täiendiga ühendi (*Rootsi punane*) kirjutas õigesti 2 ja valesti 12 vastajat. Rahvuskuuluvuse (*eesti kirjandus*) kirjutas õigesti 5 ja valesti 9 vastajat. Keelenimetuse (*eesti keel*) kirjutasid õigesti kõik

vastajad. Ajaloosündmuse (*külm sõda*) kirjutas õigesti 11 ja valesti 3 vastajat. Tähtkuju (*Ambur*) kirjutas õigesti 10 ja valesti 4 vastajat. Ettevõtte nime (*Eesti Pagar*) kirjutasid õigesti kõik vastajad. Isiku ümberütleva nimetuse (*ajaloo isa*) kirjutasid õigesti kõik vastajad. Asutuse ja allüksuse (*Tartu ülikooli filosoofiateaduskond*) kirjutas õigesti 13 vastajat, valesti 1. Usundinimetuse (*luteri usk*) kirjutas õigesti 13 vastajat, valesti 1. Perioodikaväljaande nime (*Keel ja Kirjandus*) kirjutas õigesti 10 ja valesti 4 vastajat. Rahvuse (*eestlane*) kirjutasid õigesti kõik vastajad. Üldnimelise autasu (*kodanikupäeva aumärk*) kirjutas õigesti 9 ja valesti 5 vastajat. Autasunime (*Maarjamaa Risti teenetemärk*) kirjutas õigesti 11 ja valesti 3 vastajat. Üldnimelise ürituse (*XXVII üldlaulupidu*) kirjutas õigesti 7 ja valesti 7 vastajat. Kaubanime (*Perenaise sai*) kirjutas õigesti 13 vastajat, valesti 1. Püha nimetuse (*suur reede*) kirjutas õigesti 3 ja valesti 11 vastajat. Saatepealkirja („*Aktuaalne kaamera*“) kirjutas õigesti 8 ja valesti 6 vastajat. Kohanime (*Koeru*) kirjutasid õigesti kõik vastajad. Isikunime (*Pille-Riin*) kirjutasid õigesti kõik vastajad. Ametinimetuse (*Eesti president*) kirjutas õigesti 13 vastajat, valesti 1.

Kõige rohkem vigu esines *Rootsi punase* ja *suure reede* õigekirjas. Veatult või ühe veaga kirjutati keelendid *eesti keel*, *Eesti Pagar*, *ajaloo isa*, *Tartu ülikooli filosoofiateaduskond*, *luteri usk*, *eestlane*, *Perenaise sai*, *Koeru*, *Pille-Riin* ja *Eesti president*.

2.8 Testi tulemuste analüüs

Testi tulemuste analüüs näitab (lisa 2), et kõige väiksem keskmine vigade arv oli vastajatel alates 40. eluaastast, järgnesid 30–39-aastased. Kõige suurem keskmine vigade arv oli vanuserühmas 16–19 ehk gümnaasiumiõpilastel.

Vastajad alla 50 eluaasta ei ole tuttavad reegluga, mille järgi kirjutatakse tähtkujud sarnaselt taevakehadega suure algustähega. Kõigis vanuserühmades esines palju vigu püha nimetuse ehk *suure reede* õigekirjas, mida kirjutati eelkõige läbiva suurtähega, kuigi seda lubavat reeglit pole algustäheortograafias kunagi esinenud. Testi analüüsimisel oli näha, et ei ole omandatud kõige värskemalt ehk 2016. aastal muutunud reeglit, mille järgi kirjutatakse ajaloosündmused väikeste tähtedega ning enamasti kirjutati see suure algustähega. Tartu ülikooli eelistati kirjutada pigem läbiva suurtähega, lubatud on nii läbiva suurtähega kui ka esisuurtähega. Kõigis seitsmes vanuserühmades ei eksitud või tehti üks viga rahvuse (*eestlane*), kohanime (*Koeru*) ja isikunime (*Pille-Riin*) õigekirjas. Üldiselt tehti kõige rohkem vigu kohanimelise täiendiga ühendi (*Rootsi punane*), rahvuskuuluvuse (*eesti kirjandus*), ajaloosündmuse (*külma sõda*), tähtkuju (*Ambur*), püha nimetuse (*suur reede*) ja saatepealkirja („*Aktuaalse kaamera*“) õigekirjas. 210 tööst olid veatud vaid kaks.

Antud analüüsi põhjal võib eeldada, et gümnaasiumiõpilaste vigade arv on nii suur, sest neile ei õpetata ortograafiat enam nii põhjalikult kui praegustele neljakümneaastastele ja vanematele, esiplaanil on funktsionaalne keeleoskus. Koolinoorte vigu võib põhjendada netikeele mõjuga, kus ei kontrollita oma õigekirja eriti tähelepanelikult. *Suure reede* valesti kirjutamist võib mõjutada meedia, kus seda valesti kirjutatakse. Näiteks Postimehe kümnest viimasest teemakohasest artiklist on *suur reede* valesti kirjutatud neljas ning guugeldades „suur reede“, on esimesest kümnest lingist püha nimetus kirjutatud valesti kolmes. Lisaks on võimalik, et suurt reedet loetakse nii suureks pühaks, et peetakse vajalikuks kirjutada see läbiva suurtähega, kuigi selline kirjutusviis ei muuda püha tähtsust. Ajaloosündmuse valesti kirjutamist võib mõjutada see, et uue reeglga pole veel harjutud või pole seda üldse omandatud. „*Aktuaalse kaamera*“ valesti kirjutamist võib mõjutada ka vigane avalik keelekasutus: saatekavad ja isegi riigitelevisioon, kus ei panda pealkirja jutumärkidesse. *Amburi* valesti kirjutamist võib põhjendada horoskoopidega, kus see on vigaselt kirjutatud. *Rootsi punase* ja *eesti kirjanduse* valesti kirjutamist võib mõjutada see, et ei tehta vahet kohanimelisel üldreeglil ja rahvuskuuluvuse näitamisel.

Analüüsi põhjal võib väita, et gümnaasiumis tuleks lisaks teistele vajalikele keeleoskustele ka õigekirja põhjalikumalt õpetada. Noored peaksid korrektset keelekasutust rohkem väärtustama.

Leian, et reeglid ei peaks muutuma lihtsamaks. Näiteks praegu lubavad reeglid perioodikaväljaannete nimesid ja ajaloosündmuste nimetusi kirjutada mitut moodi. Reeglid on pidevalt lihtsamaks muutunud, neid tuleks rohkem õpetada ja õppida. Algustäheortograafia on oluline, sest see aitab muust tekstist eraldada nimesid, pealkirju jms. Reeglite järgi kirjutamine teeb tekstid üheselt mõistetavaks, seega on vajalik, et neid ka tuntaks.

KOKKUVÕTE

Töö esimene eesmärk oli uurida algustäheortograafia muutumist aastatel 1912–2016. Selgus, et 1912.–1932. aastal ilmunud trükistes polnud reeglite käsitus süstemaatiline. Selles ajavahemikus käsitleti pärisnimede, seltside ja ühisuste, geograafiliste nimede, rahvaste, kuude, päevade, pühade ja kohanimeliste omadussõnade algustähereegleid. 1936.–2016. aastal ilmunud trükistes on reeglite käsitus süsteemne. Uurimisel selgus, et algustähereeglid on üldiselt püsivad ning enamik reegleid kehtib 1997. aastast praeguseni. Algustäheortograafia on muutunud lihtsamaks. Osa uuendusi on soovituslikud ehk lubatud on ka vana kirjutusviis.

Töö teine eesmärk oli uurida algustähereeglite tundmist tänapäeval internetipõhise testi abil. Testi analüüsi tulemusel selgus, et kõige rohkem eksisid gümnaasiumiõpilased ning kõige vähem vastajad alates 40. eluaastast. Enim eksiti kohanimelise täiendiga ühendi, rahvuskuuluvuse, ajaloosündmuse, tähtkuju, püha nimetuse ja saatepealkirja õigekirjas. Eeldasin, et netikeel, meedia ja omandamata jäänud reeglid mõjutavad inimeste õigekirjaoskust. Gümnaasiumis peaks õigekirja õpetamisele rohkem tähelepanu pöörama. Hüpotees, et noored teevad kirjutamisel rohkem vigu kui vanemad inimesed, osutus tõeseks.

Uurimistöö koostamisel sain teada, et algustäheortograafiat hakati põhjalikult kirja panema 1970. aastal ning kuidas reeglistik aja jooksul muutunud on. Tänu testi koostamisele sain teada, kui hästi algustähereegleid tuntakse ning kuidas neid kasutada osatakse.

Sain selgeks algustäheortograafia. Arendasin oma analüüsimisoskust. Õppisin ära uurimistöö koostamise ja vormistamise põhimõtted, platvormi Google Forms kasutamise. Kõik omandatud teadmised ja oskused tulevad kasuks edaspidises elus, näiteks ülikoolis õppides.

Täna oma juhendajat emakeeleõpetajat Reet Aulet ja keelekorraldaja Tuuli Rehemaad, kes aitas mul tööks vajalike materjalideni jõuda.

KASUTATUD MATERJALID

- Aavik, J. 1936. Eesti õigekeelsuse õpik ja grammatika. Tartu: Noor-Eesti Kirjastus.
- Ehala, M. 1998. Eesti Kirjakeel. Künnamees.
- Erelt, M., Erelt, T., Ross, K. 1997. Eesti keele käsiraamat. Tallinn.
- Erelt, M., Erelt, T., Ross, K. 2007. Eesti keele käsiraamat. Tallinn: AS Pakett.
- Erelt, M., Erelt, T., Saari, H., Viks, Ü. 1993. Eesti keele grammatika II.
- Erelt, T. 1999. Eesti ortograafia. AS Pakett.
- Erelt, T. 2005. Eesti ortograafia. Tallinn: AS Pakett.
- Erelt, T. 2016. Eesti ortograafia. Tallinn: AS Pakett.
- Erelt, T., Erelt, M., Raadik, M., Leemets, T., Mäearu, S. 2000. Keelenõuanne soovitab 2: AS Pakett.
- Keelenõuvakk. Kättesaadav: <http://keeleabi.eki.ee/index.php?leht=4&act=1&otsi=rooma>. (14.01.2018).
- Kettunen, L. 1923. Väike algtäht adjektiivselt tarvitatud erisnimedes. Kättesaadav: <http://www.etera.ee/zoom/5522/view?page=51&p=separate&view=0,833,1975,1621>. (03.12.2017).
- Kettunen, L. 1932. Suure algtähe tarvitamine rahvaste nimedes. Kättesaadav: <http://www.etera.ee/zoom/5668/view?page=137&p=separate&view=0,0,2006,3202>. (03.12.2017).
- Leemets, T. 2000. Austus ei sõltu algustähest. – Oma Keel, 1, lk 45–47.
- Muuk, E. 1946. Väike õigekeelsus-sõnaraamat. Tartu: RK Teaduslik Kirjandus.
- Muuk, E., Rajamaa, H. 1974. Väike õigekeelsus-sõnaraamat. Stockholm: Rootsi-Eesti Õpperaamatufond.
- Raadik, M. 2000. Kaupade nimetamine. – Kirjakeele Teataja, 2, lk 115–121.
- Raadik, M. 2016. Ajaloosündmuste algustäht. Kättesaadav: <http://kjk.eki.ee/ee/issues/2016/5/787>. (13.01.2018).
- Sutrop, U. 2007. ÕSi lätted. Tallinn: AS Pakett.
- Valgma, J., Rimmel, N. 1970. Eesti keele grammatika. Tallinn: Valgus.

Weski, J. 1912. Eesti kirjakeele reeglid. Kättesaadav:
<http://www.eki.ee/nimeselts/txt/bo03749x.htm>. (02.12.2017).

LISA 1. SUURE JA VÄIKESE ALGUSTÄHE TEST

Olen Koeru Keskkooli 11. klassi õpilane Triin Aasa. Viin läbi uurimistööd teemal „Algustäheortograafia muutumine ajas“. Palun märgi järgnevas testis linnuke Sinu arvates õige vastuse ette, et saaksin analüüsida suure ja väikese algustähe kasutamist. Palun ära kasuta abimaterjale. Test on anonüümne.

Vanus:

Sugu: Naine / Mees

1. Ehtne *rootsi punane* ei sisalda ühtegi lahustit.
Ehtne *Rootsi punane* ei sisalda ühtegi lahustit.
2. Tänapäeva *Eesti kirjandust* tuntakse ka välismaal.
Tänapäeva *eesti kirjandust* tuntakse ka välismaal.
3. Muulaste seas on populaarsed *eesti keele* kursused.
Muulaste seas on populaarsed *Eesti keele* kursused.
4. NSV Liidu ja USA suhetes murti *külma sõja* jää läbi 1960. aastate alguses.
NSV Liidu ja USA suhetes murti *Külma Sõja* jää läbi 1960. aastate alguses.
NSV Liidu ja USA suhetes murti *Külma sõja* jää läbi 1960. aastate alguses.
5. Milliste päikesemärkidega sobivad kokku *Amburid*?
Milliste päikesemärkidega sobivad kokku *amburid*?
6. Maapiirkonnas ostetakse kõige rohkem *Eesti Pagari* tooteid.
Maapiirkonnas ostetakse kõige rohkem *Eesti pagari* tooteid.
Maapiirkonnas ostetakse kõige rohkem *eesti pagari* tooteid.
7. Herodotost võib nimetada ka *Ajaloo Isaks*.
Herodotost võib nimetada ka *ajaloo isaks*.
8. Hea *Tartu Ülikooli filosoofiateaduskonna* üliõpilane!
Hea *Tartu Ülikooli Filosoofiateaduskonna* üliõpilanel!
Hea *Tartu ülikooli filosoofiateaduskonna* üliõpilane!
9. Aegamööda jõudis *luteri usk* ka teistesse Eesti linnadesse.
Aegamööda jõudis *Luteri usk* ka teistesse Eesti linnadesse.
10. Ajakiri *Keel ja kirjandus* saab uue peatoimetaja.

- Ajakiri *Keel Ja Kirjandus* saab uue peatoimetaja.
 Ajakiri *Keel ja Kirjandus* saab uue peatoimetaja.
11. Laulupeod on eestlaste pikaajaline traditsioon.
 Laulupeod on *Eestlaste* pikaajaline traditsioon
12. Täna anti üle *Kodanikupäeva aumärgid*.
 Täna anti üle *kodanikupäeva aumärgid*.
 Täna anti üle *Kodanikupäeva Aumärgid*.
13. President otsustas anda *Maarjamaa Risti teenetemärgi* kokku 11 inimesele.
 President otsustas anda *Maarjamaa Risti Teenetemärgi* kokku 11 inimesele.
 President otsustas anda *Maarjamaa risti teenetemärgi* kokku 11 inimesele.
14. *XXVII Üldlaulupeo* muusikaliseks juhiks valiti dirigent Peeter Perens.
XXVII üldlaulupeo muusikaliseks juhiks valiti dirigent Peeter Perens.
15. Maapiirkondades omab tugevat positsiooni *Perenaise sai*.
 Maapiirkondades omab tugevat positsiooni *Perenaise Sai*.
 Maapiirkondades omab tugevat positsiooni *perenaise sai*.
16. Reede enne ülestõusmispüha on *Suur Reede*.
 Reede enne ülestõusmispüha on *Suur reede*.
 Reede enne ülestõusmispüha on *suur reede*.
17. Mõjukas ja usaldusväärne teleuudistesaade on „*Aktuaalne Kaamera*“.
 Mõjukas ja usaldusväärne teleuudistesaade on „*Aktuaalne kaamera*“.
 Mõjukas ja usaldusväärne teleuudistesaade on *Aktuaalne Kaamera*.
18. Norra allikad on *Koeru lähedal*.
 Norra allikad on *koeru lähedal*.
19. Gümnaasiumi lõpetas hõbemedaliga *Pille-riin*.
 Gümnaasiumi lõpetas hõbemedaliga *Pille-Riin*.
20. Eesti *presidenti* austatakse.
 Eesti *Presidenti* austatakse

LISA 2. KÜSITLUSELE VALESTI VASTANUTE OSAKAAL PROTSENTIDES

Keelendid	10–15a	16–19a	20–29a	30–39a	40–49a	50–59a	60–74a
Rootsi punane	36	62	72	70	82	88	86
eesti kirjandus	100	67	51	68	53	46	64
eesti keel	0	5	5	0	4	4	0
külm sõda	27	67	74	77	53	33	21
Ambur	91	48	77	64	51	42	29
Eesti Pagar	27	24	5	2	0	0	0
ajaloo isa	0	19	18	16	16	13	0
Tartu ülikooli filosoofiateaduskond	9	24	15	14	7	13	7
luteri usk	27	43	21	25	22	17	7
Keel ja Kirjandus	27	29	26	18	11	13	29
Eestlased	9	0	3	2	0	0	0
kodanikupäeva aumärk	18	48	28	30	18	33	36
Maarjamaa Risti ordenimärk	55	29	33	20	20	17	21
XXVII üldlaulupidu	27	62	49	43	44	54	50
Perenaise sai	27	43	13	16	4	17	7
suur reede	73	71	74	75	76	79	79
„Aktuaalne kaamera“	36	71	46	43	49	46	43
Koeru	0	5	0	0	0	0	0
Pille-Riin	0	5	0	2	2	0	0
Eesti president	36	43	31	25	31	25	7
Vastajate arv kokku	11	21	39	56	45	24	14
Keskmine vigade arv	6	8	6	6	5	5	5